

Podpis elektroniczny w obrocie prawnym

Jacek Janowski

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Podpis elektroniczny w obrocie prawnym

Jacek Janowski

Prawo jest na naszej stronie!

www.profinfo.pl
www.wolterskluwer.pl

- codzienna aktualizacja
- pełna oferta
- zapowiedzi wydawnicze
- rabat na zamówienia zbiorcze
do negocjacji
- uproszczony sposób zakupu e-mailem:
zamowienia.internet@wolterskluwer.pl

Podpis elektroniczny w obrocie prawnym

Jacek Janowski

Oficyna

a Wolters Kluwer business

monografie

Redakcja:
Lilianna Rudnik

Wydawca:
Justyna Kossak

Skład, łamanie:
Grzegorz Sztok; Faktoria Wyrazu Sp. z o.o.

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2007

ISBN: 978-83-7526-190-5

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Wydawnictw Książkowych i Czasopism Prawniczych
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00

Redakcja Książek
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	15
Akty prawne	15
Czasopisma	16
Inne	17
Od autora	19
Wstęp	21
Rozdział I	
Podpis i jego rodzaje	25
1. Pojęcie podpisu w ogólności	25
1.1. Wstępny opis podpisu	25
1.2. Struktura podpisu	26
1.3. Istota podpisu	27
1.4. Sposoby definiowania podpisu	28
1.5. Konsekwencje prawne różnego ujęcia podpisu	28
1.6. Funkcje podpisu	29
1.7. Rola podpisu	31
1.8. Rodzaje podpisów	32
2. Podpis własnoręczny	33
2.1. Definicja podpisu własnoręcznego	33
2.2. Podpis własnoręczny a inne sposoby znakowania	34
2.3. Zastępcze postacie podpisu	35
2.4. Parafy	35
2.5. Kopia podpisu własnoręcznego	36
2.6. Wymogi pewności podpisu własnoręcznego	36

3. Podpis elektroniczny	37
3.1. Definicja podpisu elektronicznego	37
3.2. Rodzaje podpisów elektronicznych.....	38
3.3. Ujęcia podpisu elektronicznego	40
3.4. Interpretacja ujęć podpisu elektronicznego	41
3.5. Zastosowanie ściśle pojętego podpisu elektronicznego.....	42
4. Podpis własnoręczny a podpis elektroniczny	43
4.1. Pojawienie się podpisu elektronicznego obok podpisu własnoręcznego.....	43
4.2. Rozróżnienie podpisu elektronicznego i własnoręcznego	44
4.3. Cechy wspólne podpisu elektronicznego i własnoręcznego.....	45
4.4. Cechy różne podpisu elektronicznego i własnoręcznego.....	47
4.5. Posługiwanie się podpisem elektronicznym i podpisem własnoręcznym	48
4.6. Podpis własnoręczny i elektroniczny a pieczęć	49
4.7. Istota różnicy pomiędzy podpisem elektronicznym a własnoręcznym	50

Rozdział II

Technologia i organizacja podpisu elektronicznego.....	53
1. Mechanizm podpisu elektronicznego	53
1.1. Podstawowe elementy działania podpisu elektronicznego.....	53
1.2. Zasadnicze etapy obsługi podpisu elektronicznego	55
1.3. Bezpieczeństwo podpisu elektronicznego.....	56
1.4. Zastosowanie technologii podpisu elektronicznego.....	58
2. Algorytm kryptograficzny a podpis elektroniczny	59
2.1. Kryptologia.....	59
2.2. Szyfrowanie i deszyfrowanie dokumentu	59
2.3. Elementy kryptosystemu podpisu elektronicznego	60
2.4. Algorytm kryptograficzny	61
2.5. Kryptografia asymetryczna	62
2.6. Standardy algorytmów kryptograficznych	64
3. Funkcja skrótu a podpis elektroniczny.....	65
3.1. Przyspieszenie szyfrowania za pomocą funkcji skrótu	65
3.2. Istota funkcji skrótu	65
3.3. Legalna definicja funkcji skrótu	66
3.4. Funkcja skrótu SHA-I.....	66
3.5. Wykorzystanie funkcji skrótu w podpisie.....	67
3.6. Weryfikacja podpisu elektronicznego przez porównanie skrótów	68
3.7. Analogia pomiędzy skrótem a odciskiem palca.....	68

4. Składanie i weryfikacja podpisu elektronicznego	69
4.1. Etapy składania i weryfikacji podpisu elektronicznego	69
4.2. Podpisanie i nadanie dokumentu elektronicznego	70
4.3. Wielokrotny podpis elektroniczny	72
4.4. Odbieranie i weryfikowanie dokumentu elektronicznego	72
5. Zaufana strona trzecia	74
5.1. Pojęcie infrastruktury klucza publicznego	74
5.2. Pojęcie zaufanej strony trzeciej klucza publicznego	75
5.3. Uczestnicy posługiwania się podpisem elektronicznym	75
5.4. Modele infrastruktury klucza publicznego	76
5.5. Rola urzędów certyfikacji	77
5.6. Hierarchia urzędów certyfikacji	77
5.7. Uwierzytelnianie się urzędów certyfikacji	78
6. Certyfikat podpisu elektronicznego	79
6.1. Rodzaje certyfikatów	79
6.2. Zastosowanie certyfikatu do podpisu elektronicznego	79
6.3. Definicja certyfikatu podpisu elektronicznego	80
6.4. Składniki certyfikatu podpisu elektronicznego	81
6.5. Wykorzystywanie certyfikatu podpisu elektronicznego	82
6.6. Proces wystawiania certyfikatu podpisu elektronicznego	82
6.7. Polityka certyfikacji	83

Rozdział III

Prawna regulacja podpisu elektronicznego	84
1. Przebieg prawnej regulacji podpisu elektronicznego	84
1.1. Ryzyko uznania podpisu elektronicznego	84
1.2. Podpis elektroniczny w społeczeństwie informacyjnym	85
1.3. Historia prawnej regulacji podpisu elektronicznego	85
1.4. Pierwszy akt prawny o podpisie elektronicznym	87
1.5. Modele prawnej regulacji podpisu elektronicznego	88
1.6. Modelowe prawo UNCITRAL	89
1.7. Prawna regulacja podpisu a ustalanie pochodzenia i prawdziwości oświadczeń	90
2. Podpis elektroniczny w Europie	91
2.1. Dyrektywa UE o podpisie elektronicznym	91
2.2. Charakterystyka dyrektywy o podpisie elektronicznym	92
2.3. Zasady naczelné dyrektywy o podpisie elektronicznym	93
2.4. Definicja podpisu elektronicznego w dyrektywie o podpisie elektronicznym	94

2.5. Stosowanie podpisu elektronicznego w dyrektywie o podpisie elektronicznym.....	96
2.6. Zobowiązanie państw członkowskich UE	97
3. Przepisy polskie o podpisie elektronicznym	98
3.1. Wprowadzenie przepisów o podpisie elektronicznym.....	98
3.2. Cele ustawowej regulacji podpisu elektronicznego.....	99
3.3. Zakres unormowania podpisu elektronicznego.....	100
3.4. Zasady unormowania podpisu elektronicznego.....	101
3.5. Rodzaje podpisów elektronicznych w prawie polskim.....	102
3.6. Szczególne unormowania podpisu elektronicznego	103

Rozdział IV

Zwykły podpis elektroniczny	106
1. Pojęcie zwykłego podpisu elektronicznego.....	106
1.1. Definicja zwykłego podpisu elektronicznego	106
1.2. Zakres definicji zwykłego podpisu elektronicznego	108
1.3. Funkcje zwykłego podpisu elektronicznego	109
1.4. Rodzaje zwykłych podpisów elektronicznych	110
2. Składanie zwykłego podpisu elektronicznego.....	111
2.1. Definicja składania podpisu elektronicznego	111
2.2. Osoba składająca podpis elektroniczny	113
2.3. Dane służące do składania podpisu elektronicznego	115
2.4. Urządzenia służące do składania podpisu elektronicznego.....	116
3. Weryfikacja zwykłego podpisu elektronicznego	117
3.1. Definicja weryfikacji podpisu elektronicznego.....	117
3.2. Podmiot weryfikujący podpis elektroniczny.....	118
3.3. Dane służące do weryfikacji podpisu elektronicznego	119
3.4. Urządzenia służące do weryfikacji podpisu elektronicznego	120
4. Certyfikat zwykły	120
4.1. Pojęcie certyfikatu zwykłego.....	120
4.2. Wydawanie certyfikatów zwykłych.....	121
4.3. Ważność certyfikatów zwykłych	123
4.4. Informacja o ważności certyfikatu zwykłego.....	124
4.5. Modele zaufania certyfikatom	125
4.6. Poświadczenie elektroniczne	126
4.7. Zaświadczenie certyfikacyjne	127
5. Usługi certyfikacyjne	128
5.1. Definicja usług certyfikacyjnych	128
5.2. Świadczenie usług certyfikacyjnych.....	128

5.3. Podmioty świadczące usługi certyfikacyjne	129
5.4. Odbiorcy usług certyfikacyjnych	130
5.5. Znakowanie czasem	131
5.6. Rola znacznika czasu	133
5.7. Inne usługi certyfikacyjne	135

Rozdział V

Bezpieczny podpis elektroniczny.....	137
1. Pojęcie bezpiecznego podpisu elektronicznego.....	137
1.1. Szczególna postać podpisu elektronicznego	137
1.2. Definicja bezpiecznego podpisu elektronicznego.....	138
1.3. Neutralność technologiczna definicji bezpiecznego podpisu elektronicznego	139
1.4. Bezpieczny podpis elektroniczny a biometria	140
1.5. Cechy bezpiecznego podpisu elektronicznego.....	141
2. Składanie bezpiecznego podpisu elektronicznego	142
2.1. Unormowanie składania bezpiecznego podpisu elektronicznego	142
2.2. Dane służące do składania bezpiecznego podpisu elektronicznego	143
2.3. Cechy danych służących do składania bezpiecznego podpisu elektronicznego	144
2.4. Bezpieczne urządzenia służące do składania podpisu elektronicznego.....	146
2.5. Kontrola nad urządzeniami służącymi do złożenia bezpiecznego podpisu elektronicznego	147
2.6. Dostępność bezpiecznych urządzeń służących do składania podpisu elektronicznego	149
2.7. Składniki bezpiecznych urządzeń służących do składania podpisu elektronicznego	149
2.8. Wymagania dotyczące komponentu technicznego.....	150
2.9. Bezpieczna ścieżka uwierzytelnienia.....	151
2.10. Masowe składanie bezpiecznego podpisu elektronicznego	152
3. Weryfikacja bezpiecznego podpisu elektronicznego	153
3.1. Przebieg weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego.....	153
3.2. Dane służące do weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego	155
3.3. Bezpieczne urządzenia służące do weryfikacji podpisu elektronicznego	156

3.4. Składniki bezpiecznych urządzeń służących do weryfikacji podpisu elektronicznego.....	157
3.5. Potwierdzenie danych służących do weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego	158
3.6. Wyniki weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego	159
3.7. Wpływ ważności certyfikatu na wyniki weryfikacji bezpiecznego podpisu elektronicznego	160

Rozdział VI

Kwalifikowany podpis elektroniczny	162
1. Pojęcie kwalifikowanego podpisu elektronicznego	162
1.1. Definicja kwalifikowanego podpisu elektronicznego.....	162
1.2. Wymagania gwarantujące pewność kwalifikowanego podpisu elektronicznego	163
1.3. Kwalifikowany certyfikat.....	164
1.4. Udostępnienie kwalifikowanego certyfikatu	165
1.5. Obowiązek wskazania lub podania kwalifikowanego certyfikatu....	166
1.6. Obligatoryjna zawartość kwalifikowanego certyfikatu.....	167
1.7. Fakultatywna zawartość kwalifikowanego certyfikatu	169
1.8. Format kwalifikowanego certyfikatu.....	170
2. Ważność kwalifikowanego certyfikatu	172
2.1. Przypadki wyłączenia albo ograniczenia ważności kwalifikowanego certyfikatu.....	172
2.2. Przypadki unieważnienia kwalifikowanego certyfikatu.....	173
2.3. Unieważnienie kwalifikowanego certyfikatu z powodu utraty pełnej zdolności do czynności prawnych	174
2.4. Unieważnienie kwalifikowanego certyfikatu w razie upublicznienia klucza prywatnego.....	174
2.5. Unieważnienie certyfikatu kwalifikowanego na wniosek	175
2.6. Zawieszenie kwalifikowanego certyfikatu	176
2.7. Przebieg zawieszenia lub unieważnienia certyfikatu	177
2.8. Wpływ ważności kwalifikowanego certyfikatu na skuteczność kwalifikowanego podpisu elektronicznego.....	178
2.9. Lista unieważnionych i zawieszonych certyfikatów	179
3. Kwalifikowane podmioty świadczące usługi certyfikacyjne	181
3.1. Systemy świadczenia usług certyfikacyjnych	181
3.2. Definicja kwalifikowanego podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne.....	182
3.3. Uprawnienia kwalifikowanego podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne.....	183

3.4. Obowiązki kwalifikowanego podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne.....	185
3.5. Obowiązek opracowania polityki certyfikacji.....	187
3.6. Obowiązek zachowania tajemnicy	189
3.7. Obowiązek archiwizacji.....	190
3.8. Udostępnianie danych osobowych właścicieli certyfikatów kwalifikowanych.....	192
4. Uzyskanie statusu kwalifikowanego podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne	194
4.1. Dopuszczenie do świadczenia kwalifikowanych usług certyfikacyjnych	194
4.2. Akredytacja podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne.....	195
4.3. Wpis do rejestru kwalifikowanych podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne	196
4.4. Wydawanie zaświadczeń certyfikacyjnych	198
4.5. Dane służące do składania poświadczenia elektronicznego	199
4.6. Dane służące do weryfikacji poświadczenia elektronicznego	200
4.7. Rodzaje zaświadczeń certyfikacyjnych.....	201
4.8. Powierzenie zadań przez ministra właściwego do spraw gospodarki.....	202
5. Nadzór nad kwalifikowanymi podmiotami świadczącymi usługi certyfikacyjne.....	203
5.1. Narzędzia nadzoru nad podmiotami świadczącymi usługi certyfikacyjne.....	203
5.2. Niezgodna z prawem działalność podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne.....	205
5.3. Unieważnienie zaświadczenia certyfikacyjnego	206
6. Umowa o wydanie certyfikatu kwalifikowanego.....	208
6.1. Warunki wydania certyfikatu kwalifikowanego.....	208
6.2. Umowa o wydanie certyfikatu	208
6.3. Strony umowy o wydanie certyfikatu.....	209
6.4. Obowiązek informacyjny wystawcy certyfikatu	210
6.5. Zgoda na wykorzystywanie danych do weryfikacji podpisu elektronicznego	211
6.6. Forma umowy o wydanie certyfikatu	212
6.7. Ważność umowy o wydanie certyfikatu	213
7. Odpowiedzialność związana ze świadczeniem usług certyfikacyjnych	214
7.1. Ogólny zakres zastosowania odpowiedzialności podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne	214

7.2. Przypadki zastosowania odpowiedzialności podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne	216
7.3. Odpowiedzialność w razie przekroczenia warunków certyfikatu.....	217
7.4. Odpowiedzialność z tytułu prawdziwości danych zawartych w certyfikacie	218

Rozdział VII

Obrót prawny z wykorzystaniem podpisu elektronicznego.....	219
1. Skutki prawne podpisu elektronicznego	219
1.1. Rola podpisu elektronicznego w obrocie prawnym	219
1.2. Implementacja prawa międzynarodowego.....	220
1.3. Idea zrównania podpisu elektronicznego i własnoręcznego	222
1.4. Sposoby rozumienia dokumentu elektronicznego.....	223
1.5. Zasada równoważności podpisu elektronicznego	224
1.6. Istota skutków prawnych podpisu elektronicznego.....	225
1.7. Zróżnicowanie zastosowania podpisów elektronicznych	226
1.8. Skuteczność w czasie złożenia kwalifikowanego podpisu elektronicznego	227
1.9. Skutek prawny złożenia zwykłego podpisu elektronicznego.....	228
1.10. Moc dowodowa niekwalifikowanego podpisu elektronicznego....	230
1.11. Sprawdzenie skuteczności danych opatrzonych kwalifikowanym podpisem elektronicznym.....	231
1.12. Skutki prawne znakowania czasem.....	234
1.13. Zastosowanie unormowań skutków prawnych znakowania czasem	236
2. Domniemania dotyczące chwili złożenia podpisu elektronicznego	238
2.1. Rodzaje domniemań dotyczących podpisu elektronicznego.....	238
2.2. Domniemanie integralności danych.....	239
2.3. Domniemanie dotyczące osoby uwidocznionej w certyfikacie	240
2.4. Domniemanie dotyczące urzędzeń i danych.....	241
2.5. Domniemanie dotyczące chwili złożenia podpisu elektronicznego	242
3. Moc dowodowa dokumentu elektronicznego	245
3.1. Pojęcie dowodu w podpisie elektronicznym	245
3.2. Problemy wykorzystania dokumentów wprowadzanych do sieci.....	246

3.3. Moc dowodowa w zależności od rodzaju podpisu elektronicznego	248
3.4. Dokument urzędowy i dokument prywatny	249
3.5. Dowód istnienia danych w określonym czasie	251
3.6. Dowód elektroniczny w postępowaniu cywilnym	253
3.7. Dowód elektroniczny w postępowaniu administracyjnym	254
3.8. Niezaprzeczalność autorstwa i zapoznania się z dokumentem	254
4. Złożenie podpisu elektronicznego przez osobę nieuprawnioną	256
4.1. Posłużenie się podpisem przez osobę nieuprawnioną	256
4.2. Prawnokarna ocena użycia podpisu elektronicznego przez osobę nieuprawnioną w ustawie o podpisie elektronicznym	258
4.3. Prawnokarna ocena użycia podpisu elektronicznego przez osobę nieuprawnioną w kodeksie karnym	260
4.4. Prawnocywilna ocena użycia podpisu elektronicznego przez osobę nieuprawnioną	262
4.5. Dobrowolne udostępnienie urzędzeń i danych do składania podpisu	263
4.6. Samowolne przejście danych i urzędzeń do składania podpisu elektronicznego	264
4.7. Prawnoadministracyjna ocena użycia podpisu elektronicznego przez osobę nieuprawnioną	265
4.8. Odpowiedzialność za sfałszowanie znacznika czasu	266
5. Podpis elektroniczny w obrocie prawnym	268
5.1. Możliwości posługiwania się dokumentami elektronicznymi przed wejściem w życie ustawy o podpisie elektronicznym	268
5.2. Możliwości posługiwania się dokumentami elektronicznymi po wejściu w życie ustawy o podpisie elektronicznym	269
5.3. Ograniczenia zastosowania dokumentu elektronicznego	270
5.4. Podpis elektroniczny w prawie cywilnym	271
5.5. Podpis elektroniczny w prawie papierów wartościowych	272
5.6. Podpis elektroniczny w prawie administracyjnym	274
5.7. Podpis elektroniczny w prawie podatkowym	275
5.8. Zastosowanie podpisu elektronicznego do faktur	277
5.9. Podpis elektroniczny w kontroli finansowej	278
5.10. Podpis elektroniczny w kontaktach z PFRON-em	279
6. Podpis elektroniczny a forma czynności prawnej	280
6.1. Elektroniczne czynności prawne	280
6.2. Forma prawna elektronicznej czynności prawnej	281
6.3. Postać elektroniczna i forma elektroniczna w przepisach	283

6.4. Elektroniczna postać a elektroniczna forma oświadczenia woli	284
6.5. Obligatoryjne zastosowanie podpisu elektronicznego	285
6.6. Złagodzenie wymogu stosowania kwalifikowanego podpisu elektronicznego	287
6.7. Konstytutywna rola podpisu elektronicznego	288
6.8. Stanowiska w zakresie zastosowania kwalifikowanego podpisu elektronicznego	290
6.9. Sytuacje zastosowania podpisu elektronicznego	291
6.10. Elektroniczna postać formy szczególnej pisma z datą pewną	292
7. Elektroniczny obrót notarialny	293
7.1. Istota elektronicznego obrotu notarialnego	293
7.2. Elektroniczny akt notarialny	295
7.3. Udział notariusza w elektronicznym obrocie prawnym	296
7.4. Konieczność posługiwania się elektronicznymi środkami komunikacji przez notariuszy	297
7.5. Problemy związane z elektronicznym aktem notarialnym	298
7.6. Zasięg formalny elektronicznego obrotu prawnego	298
Zakończenie	301
Bibliografia	305
Literatura podstawowa	305
Literatura uzupełniająca	305
Literatura pozostała	306
Akty prawne	311
Podstawowe akty prawne	311
Uzupełniające akty prawne	311
Pozostałe akty prawne	312

Wykaz skrótów

Akty prawne

- DPE** — dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych
- k.c.** — ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. — Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.
- k.p.a.** — ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. — Kodeks postępowania administracyjnego, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 z późn. zm.
- k.p.c.** — ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. — Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.
- k.p.k.** — ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. — Kodeks postępowania karnego, Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.
- pr. bank.** — ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. — Prawo bankowe, tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.
- pr. not.** — ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. — Prawo o notariacie, tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 z późn. zm.
- pr.p.o.p.w.** — ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. — Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi, tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 49, poz. 447 z późn. zm. (uchylony)
- pr. zam. publ.** — ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. — Prawo zamówień publicznych, Dz. U. Nr 19, poz. 177 z późn. zm.
- ROWTiO** — rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2002 r. w sprawie określenia warunków technicznych i organizacyjnych dla kwalifikowanych podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne, polityk certyfikacji dla kwalifikowanych certyfikatów wydawanych przez te podmioty oraz warunków technicznych dla bezpiecznych urządzeń służących do składania i weryfikacji podpisu elektronicznego

- u.f.i.** — ustawa z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych, Dz. U. Nr 146, poz. 1546 z późn. zm.
- u.g.t.** — ustawa z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych, tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 121, poz. 1019 z późn. zm.
- u.o.d.o.** — ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926
- u.o.n.p.k.** — ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, Dz. U. z 2002 r. Nr 22, poz. 271 z późn. zm.
- u.o.p.** — ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. — Ordynacja podatkowa, tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 z późn. zm.
- u.p.e.** — ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym, Dz. U. Nr 130, poz. 1450 z późn. zm.
- u.p.t. i u.** — ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, Dz. U. Nr 54, poz. 535
- u.s.d.g.** — ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz. U. Nr 173, poz. 1807
- u.s.u.s.** — ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, tekst jedn. Dz. U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74
- u.ś.u.d.e.** — ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Dz. U. Nr 144, poz. 1204
- u.u.i.g.** — ustawa z dnia 14 lutego 2003 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych, Dz. U. Nr 50, poz. 424
- u.z.n.k.** — ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, tekst jedn. Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503

Czasopisma

- BIB** — Biuletyn Bankowy
- Gaz. Sąd.** — Gazeta Sądowa
- KPP** — Kwartalnik Prawa Prywatnego
- NŻG** — Nowe Życie Gospodarcze
- PB** — Prawo Bankowe
- PPH** — Przegląd Prawa Handlowego
- Pr. Sp.** — Prawo Spółek
- Pr. UE** — Prawo Unii Europejskiej
- Prok. i Pr.** — Prokuratura i Prawo

Prz. Pod. — Przegląd Podatkowy

Prz. Sąd. — Przegląd Sądowy

PUG — Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego

SE — Sejm

St. Prawn. — Studia Prawnicze

TPP — Transformacje Prawa Prywatnego

Zesz. Nauk. USz. — Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego

Inne

CTI — cyfrowe techniki informacyjne

ENI — elektroniczne nośniki informacji

EOP — elektroniczny obrót prawny

IPE — instrumenty pieniądza elektronicznego

PN — Polskie Normy

ŚKE — środki komunikacji elektronicznej

UE — Unia Europejska

Od autora

Niniejsza praca dotyczy techniczno–organizacyjnej oraz formalno–prawnej problematyki podpisu elektronicznego jako nieodzownego instrumentu w budowie nowoczesnego społeczeństwa informacyjnego. Podpis elektroniczny stanowi zarazem podstawowe narzędzie kształtowania się nowych stosunków w dziedzinie elektronicznego obrotu prawnego. Choć jego wdrożenie wciąż napotyka trudności i opory, to jednak bez jego zastosowania nie wydaje się możliwy dalszy szybki rozwój społeczny i gospodarczy.

W zamyśle autora praca ma być systematycznym i syntetycznym wykładem podstawowych zagadnień, które można już dziś zaliczyć do prawa podpisu elektronicznego. Ich układ i zakres nie jest podyktowany logiką regulacji prawnych, ale wynika z przyjętych założeń metodologicznych nowej dyscypliny prawniczej, badawczej i dydaktycznej zarazem.

Celem pracy było zebranie i przedstawienie dokonanych już wcześniej ustaleń odnoszących się do materii pogładowej, technicznej, organizacyjnej i prawnej podpisu elektronicznego w Polsce. W związku z tym brak w niej pogłębionej analizy zagadnień szczegółowych oraz wnikliwych rozstrzygnięć z zakresie zajmowanych stanowisk.

Z myślą szczególnie o studentach pierwszych lat studiów prawniczych, administracyjnych i ekonomicznych, do których adresowana jest książka, w pracy zamieszczono wiele definicji, zestawień, podziałów i wycień, aby ułatwić im odbiór proponowanych treści. Książka została też podzielona na krótkie paragrafy, odpowiadające sformułowanym pytaniom egzaminacyjnym. Niekiedy jednak nie dało się uniknąć zawichości języka technicznego i prawnego. Oczywiście jest bowiem rzeczą, iż problematyka podpisu elektronicznego jest trudna. Wymaga ona bowiem pewnego przygotowania tak informatycznego, jak i prawnego.

Przekazując niniejszą pracę Czytelnikowi, pragnę podziękować za cenne uwagi Koleżance Annie Bełzie oraz Koledze Włodzimierzowi Gogłozie. Samą zaś pracę dedykuję swojemu synowi Dominikowi, aby mógł bezpiecznie i z pożytkiem korzystać z nowoczesnych środków komunikacji elektronicznej, kiedy wejdzie za kilkanaście lat w dorosłe życie.

Wstęp

Podpisywanie się jest czynnością konwencjonalną, znaną i stosowaną od niepamiętnych czasów. Natomiast możliwość składania pism oraz zawierania umów za pomocą tanich środków szybkiego komunikowania się z całym światem przeobraża od kilkunastu już lat administrację i gospodarkę. Z tym zaś łączy się problem bezpieczeństwa załatwianych spraw i zawieranych transakcji. Niezbędne jest zapewnienie warunków do wiążącego stwierdzenia, że strona rządowej korespondencji internetowej, albo zawieranej przez Internet umowy, jest rzeczywiście tą, za którą się podaje. Chodzi więc o sprawdzenie i potwierdzenie na odległość, czy osoba ta:

- posiada wskazane przez siebie imię i nazwisko oraz ewentualnie (w miarę potrzeby) charakteryzuje się jeszcze innymi danymi osobowymi,
- posiada deklarowaną przez siebie pełną zdolność do czynności prawnych (nadal żyje, jest pełnoletnia i nie jest ubezwłasnowolniona),
- pełni, zgodnie ze składanym zapewnieniem, określone stanowisko oraz posiada deklarowane przez siebie upoważnienie do występowania w określonym charakterze.

Institutionalnie chronione zaufanie jest podstawowym i niezbędnym elementem niemal każdej czynności rządowej w obrocie administracyjno-prawnym i większości czynności prawnych w obrocie cywilnoprawnym. Istnieje wiele sposobów wzbudzenia i ochrony zaufania pomiędzy ludźmi, pozwalających na ustalenie tożsamości i statusu uczestników obrotu prawnego. Do sposobów tych należą chociażby:

- formalne i techniczne wymagania odnoszące się do zawartości i struktury sporządzanych i wymienianych dokumentów,
- mniej lub bardziej szczegółowe procedury postępowania identyfikacyjnego w konkretnych sprawach,

- dysponowanie ustalonymi i następnie weryfikowanymi informacjami upoważniającymi, jak np. hasła dostępu,
- posiadanie, wymaganych w danych sprawach, kwalifikacji technicznych, etycznych, prawnych czy merytorycznych.

Problem zaufania do reprezentanta, przedstawiciela, petenta, partnera, klienta czy kontrahenta jest dziś najpoważniejszą barierą rozwoju elektronicznej komunikacji na odległość, a w tym gospodarki i demokracji elektronicznej. Chodzi więc o ustalenie ponad wszelką wątpliwość, że korespondent komunikacji na odległość jest osobą, na którą wskazuje korespondencja, a komunikowana wiadomość jest tą, którą sam rzeczywiście sporządził lub zaakceptował. W tym celu konieczne jest prawne zabezpieczenie tworzenia się organizacyjnej i technicznej infrastruktury, umożliwiającej bezpieczne i niezawodne posługiwanie się nowoczesnymi środkami komunikacji oraz przetwarzania informacji dla potrzeb obrotu prawnego¹. Bezpieczeństwo i niezawodność technologicznie zaawansowanego obrotu prawnego zapewnia dziś tzw. infrastruktura podpisu elektronicznego.

Przeniesienie zaufania z tradycyjnego papierowego obrotu prawnego na czynności prawne dokonywane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii telekomunikacyjnych polega na uwierzytelnieniu dokumentu sporządzonego w postaci elektronicznej. Dokonuje się to za pomocą różnorodnych metod składania i weryfikowania podpisu elektronicznego, a zwłaszcza opartych na technikach kryptograficznych i biometrycznych².

Sposobem zapewnienia bezpieczeństwa czynności formalnych dokonywanych elektronicznie oraz zawieranych w ten sposób transakcji jest przyjęcie unormowań prawnych:

- ustalających wymagania techniczne urządzeń, aplikacji, nośników i procedur mechanizmu podpisu służącego do wiarygodnego, efektywnego i powszechnie dostępnego sygnowania dokumentów elektronicznych,
- konstytuujących instytucję zaufanej trzeciej strony, zaświadczejacej swoim autorytetem oraz swoimi kompetencjami o tożsamości i innych kwalifikacjach osoby posługującej się podpisem elektronicznym,

¹ Zob. J. Gołaczyński (red.), *Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej*, Warszawa 2003, s. 241.

² Zob. J. Jacyszyn, J. Przetocki, A. Wittlin, S. Zakszewski, *Podpis elektroniczny. Komentarz do ustawy z 18 września 2001 roku*, Warszawa 2002, s. 17 i n.

- pozwalających na zastąpienie przy czynnościach urzędowych i prawnych tradycyjnych dokumentów sporządzanych w formie pisemnej i opatrywanych własnoręcznymi podpisami, dokumentami sporządzanymi w postaci elektronicznej i opatrywanymi podpisami elektronicznymi.

Prawne dopuszczenie podpisu elektronicznego konstituuje nową płaszczyznę wymiany prawnej, określanej mianem elektronicznego obrotu prawnego. Ma ono umożliwić między innymi składanie pism i zawieranie umów na odległość, przy użyciu systemów informatycznych tworzenia, przechowywania, przetwarzania i przesyłania informacji.

Rozdział I

Podpis i jego rodzaje

1. Pojęcie podpisu w ogólności

1.1. Wstępny opis podpisu

Za podpis można uznać każdy sposób jednoznacznego wskazania osoby składającej oświadczenie określonej treści lub potwierdzającej za jego pomocą zaistnienie okresowego stanu rzeczy. Sposobem tym może być dowolny symbol, dźwięk, znak czy kod pochodzący od osoby, na którą wskazuje, zapewniający stabilność poświadczanej nim treści. Podpis może być wytwarzany i potwierdzany dowolną techniką i metodą, ujawniany i udostępniany w dowolnej formie i postaci oraz nanoszony i utrwalany na dowolnym tworzywie i nośniku.

Tym, co konstytuuje podpis, jest fakt, iż identyfikuje on (określa) osobę, do której należy, która go złożyła i która się nim posługuje. Tym zaś, co go dodatkowo charakteryzuje, jest okoliczność, iż zabezpiecza on (stabilizuje) intelektualną zawartość poznawczą, z którą został związany. W stosunku do podpisującego jako taki stanowi podstawę domniemania znajomości sygnowanej nim treści oraz dowód akceptacji tej treści. Oznacza to zarazem zgodę podpisującego na ponoszenie konsekwencji, w tym także prawnych, które wynikają z tej znajomości i akceptacji. Podpis obejmuje swoim zastosowaniem stan wiedzy, potwierdzając świadomość podpisanej treści, oraz stan woli, zaświadczając o akceptacji podpisanej treści.

Złożenie podpisu wskazuje więc na gotowość poniesienia skutków wynikających ze znajomości i akceptacji podpisanej treści.

W związku z tym, że podpisem mogą być wszelkie sposoby, metody, techniki, formy i postacie identyfikacji podpisującego i integracji treści, różna też będzie ich wartość. W różnym bowiem stopniu będą one gwarantować tę identyfikację pochodzenia i integralność zawartości. Osiągnięcie absolutnej pewności nie jest tu możliwe. Dlatego w praktyce poprzestaje się na dostatecznie bezpiecznym poziomie wymagań.

1.2. Struktura podpisu

Podpis to charakterystyczny dla danej osoby znak potwierdzający pochodzącą od niej treść, trwale zapisany na danym nośniku. Będąc znakiem, posiada podwójną strukturę:

- materialną — nadającą się do zmysłowej percepcji (to fizyczna postać znaku),
- niematerialną — podlegającą intelektualnej interpretacji (to poznawcze znaczenie znaku).

Ponieważ materialna postać znaku może być graficzna, jak również elektromagnetyczna, to podpisem może być zasadniczo albo tradycyjny znak graficzny (podpis ręczny), albo cyfrowy kod elektromagnetyczny (podpis elektroniczny). Podpisy te odmiennie ujawniają indywidualne właściwości podpisującego w zakresie formy podpisu — sposobu jego sporządzenia, jak i treści podpisu — zawartego w nim znaczenia.

Podpisem jest więc pochodzący od danej osoby znak graficzny lub przypisany wyłącznie do niej kod cyfrowy, powiązany przez tę osobę fizycznie lub logicznie z określoną treścią³. Stanowi on trwały i powtarzalny sposób stwierdzania pochodzenia (przynależności) i prawdziwości (autentyczności) opatrzonych nim treści poznawczych, przy zastosowaniu każdego dostępnego:

- tworzywa noszącego tę treść i ten podpis (papier, krzemowe kości pamięci),
- środka nanoszonego z tą treścią i tym podpisem (tusze, ładunki elektromagnetyczne),

³ D. Szostek, *Prawne aspekty podpisu elektronicznego (w:) Handel elektroniczny. Problemy prawne*, J. Bartha, R. Markiewicz (red.), Kraków 2005, s. 176.

- narzędzia nanoszenia tej treści i tego podpisu (długopis, komputer osobisty).

Wymienione elementy materialnej struktury podpisu, tj. tworzywo nośnika, środek nanoszony i narzędzia służące do nanoszenia warunkowane są zmieniającymi się w czasie technikami zapisu i przekazu informacji. Natomiast wskazany element niematerialny podpisu w zakresie jego znaczenia stanowi o ponadczasowej jego istocie.

1.3. Istota podpisu

Podpis jest elementem konstytutywnym dokumentu w znaczeniu formalno–prawnym. Bez niego można mówić jedynie o dokumencie w znaczeniu materialno–technicznym. Dopiero po złożeniu podpisu dokument zaczyna funkcjonować w obrocie. Z tą bowiem chwilą utrwalona treść przestaje być anonimowa i dzięki temu może zasługiwać na zaufanie. Generalnie dokumenty zawierają:

- oświadczenia wiedzy, które dla swej wiarygodności nie muszą być opatrzone podpisem (dokumenty w znaczeniu materialno–technicznym),
- oświadczenia woli, które dla swej wiarygodności koniecznie muszą być opatrzone podpisem (dokumenty w znaczeniu formalno–prawnym).

W praktyce podpis jest tym, co: wskazuje na autora, poświadcza autentyczność, chroni przed fałszerstwami, skłania do ostrożności, wymaga zastanowienia, gwarantuje wiarygodność, nadaje powagę, stwarza pewność, finalizuje projektowanie, wzmacnia staranność. Spośród wymienionych zadań podpisu najważniejszym jest identyfikacja podpisującego (bez względu na stopień bezpieczeństwa, z jakim to czyni, oraz bez względu na realizację pozostałych funkcji). Oznacza to, że każdy sposób i każda technologia umożliwiająca ustalenie tożsamości autora, czy tylko akceptanta dokumentu, może zostać uznana za podpis. Dodatkową sprawą jest to, na ile skutecznie poszczególne sposoby i techniki zabezpieczają zawartość takiego dokumentu⁴.

⁴ W. Kocot, *Wpływ Internetu na prawo umów*, Warszawa 2004, s. 347.

1.4. Sposoby definiowania podpisu

Podjmując próbę zdefiniowania dowolnego obiektu, trzeba uwzględnić dwa zasadnicze jego aspekty: strukturalny (dotyczący budowy) oraz funkcjonalny (wskazujący na przeznaczenie). Dlatego definiując podpis, należy rozróżnić:

- technikę jego składania, co dotyczy sposobu, w jaki jest on wytwarzany (definicje strukturalne),
- funkcję, jaką on pełni, co wskazuje na cel, dla którego jest składany (definicje funkcjonalne).

Definicja strukturalna podpisu ma charakter dynamiczny, gdyż wraz z rozwojem technicznym, a w szczególności w dobie rozwoju elektronicznych środków wymiany informacji zmieniają się sposoby i metody jego składania. Natomiast definicja funkcjonalna podpisu ma charakter statyczny, gdyż jego zastosowanie generalnie nie ulega zmianie w toku postępu cywilizacyjnego.

Funkcja, jaką spełnia podpis, ma dłuższą historię aniżeli określona technika sposobu jego składania. Zanim w stosunkach społecznych upowszechniła się znajomość alfabetu i pisma, stanowiąca bezwzględny warunek składania podpisów manualnych, z powodzeniem posługiwano się innymi technikami uwierzytelniania dokumentów i identyfikowania ich autorów. Używano wówczas: pieczęci, herbów, nadruków, znaków symbolicznych czy odcisków palca. Zawsze względem na realizowaną funkcję dominował nad stroną formalną podpisu, związaną z techniką jego sporządzania. Tym bardziej dziś, kiedy w zawrotnym tempie pojawiają się i upowszechniają narzędzia komunikacyjne kolejnych generacji, trzeba wyróżniać istotę, a nie formę podpisu. Oczywiście bez znajomości tej ostatniej nie byłoby możliwe należyte zaprezentowanie roli podpisu⁵.

1.5. Konsekwencje prawne różnego ujęcia podpisu

W nawiązaniu do dwóch ujęć podpisu można wskazać na dwa rodzaje konsekwencji prawnych, które wiążą się z jego stosowaniem.

⁵ Tamże, s. 339–340.

Ujęcie strukturalne podpisu utożsamia pisemną formę czynności prawnych ze złożeniem własnoręcznego podpisu. W kontekście elektronicznej formy czynności prawnej prowadzi to ostatecznie do wyróżnienia nowej elektronicznej formy czynności prawnej. O wyodrębnieniu formy czynności prawnych decyduje w takim przypadku jedynie okoliczność drugorzędna, czyli specyfika sposobu składania podpisu. Tymczasem okolicznością pierwszoplanową, jak się wydaje, jest sam cel dokumentu powstającego w wyniku złożenia podpisu, który powinien decydować o ewentualnym wyodrębnieniu nowej formy czynności prawnych⁶.

Ujęcie funkcjonalne nie utożsamia pisemnej formy czynności prawnych z podpisem własnoręcznym i nie prowadzi ostatecznie do wyróżnienia nowej elektronicznej formy czynności prawnej. O wyodrębnieniu formy czynności prawnych powinny bowiem decydować odrębne skutki prawne, które prawo wiąże z jej zachowaniem. Wywołanie określonych skutków prawnych stanowi zawsze cel czynności prawnych, osiągany w niektórych sytuacjach przy zachowaniu wymagań dotyczących formy szczególnej, która nie powinna być zróżnicowana w zależności od innych technik składania podpisu na dokumencie⁷.

Podpis należy więc uznać za prawnie doniosły sposób konstytuowania dokumentu w dowolnej postaci oraz identyfikowania podpisującego, nie zaś za określoną metodę techniczną uwierzytelniania i weryfikacji utrwalanych i przekazywanych treści⁸.

1.6. Funkcje podpisu

Podpis z jednej strony stanowi faktyczny i techniczny oraz prawny i formalny sposób identyfikowania podpisującego (znak identyfikujący), a z drugiej, faktyczną i techniczną oraz prawną i formalną metodę weryfikacji (potwierdzenia autentyczności) dokumentu utrwalanego, przechowywanego i przekazywanego. Podpis więc, zapewniając identyfikację autora lub akceptanta dokumentu, zarazem gwarantuje integralność treści tego dokumentu. Stosownie do tego wskazuje się na dwie podstawowe funkcje podpisu:

⁶ Tamże, s. 339.

⁷ Tamże, s. 340–341.

⁸ Zob. np. A. Ambroziewicz, *Podpis elektroniczny — pojęcie i funkcje w obrocie*, Prz. Sąd. 2001, nr 1, s. 95–116.